

Spirited Away

Spirited Away är en animerad japansk film i anime traditionen och inte en film i första hand för de allra minsta. Det är en färgsprakande fantasifull saga om att lära sig tro på sig själv och om kärlekens kraft.

Rekommenderad från åk 4

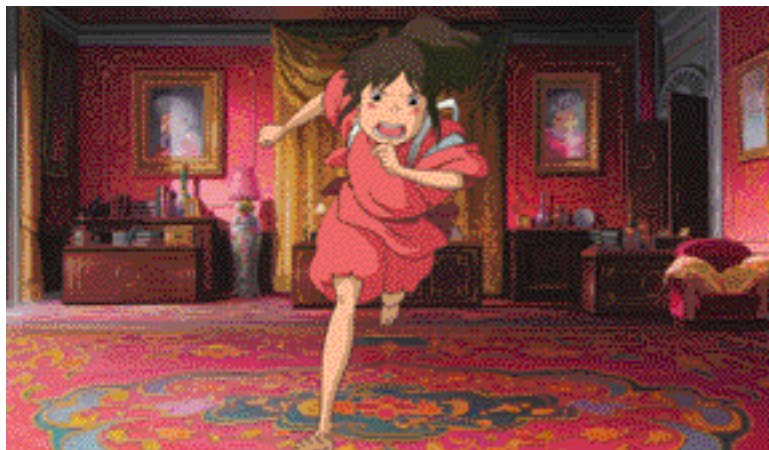
EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN & CLAS ÖSTERHOLM

Handling

Mamma och pappa sitter i sin moderna Audi på väg till sitt nya hem med en surande Chihiro i baksätet. Chihiro är cirka 10 år och vill inte flytta och bryta upp från gamla kompisar. Plötsligt kommer de in på en besynnerlig väg som går in i en skog. Har de kört vilse? De stannar framför ett hus med en mörk och lite lockande ingång. De går in och kommer så småningom fram till ett öppet landskap med byggnader i fonden som verkar vara en övergiven temapark. Inga människor syns till och från håll hör de ett tåg. Chihiro är orolig och vill hela tiden gå tillbaka till bilen, men föräldrarna är nyfikna. Från en gata kommer förföriska dofter från mat. Och eftersom ingen levande själ syns till hugger föräldrarna glupskt in på alla goda rätter. Chihiro blir sur på sina egensinniga föräldrar och går på egen upptäcktsfärd.

Hon stannar vid en bro som leder över till ett stort ståtligt hus. Där träffar hon pojken Haku som varnar henne och säger att hon omedelbart måste gå hem innan det blir mörkt. Chihiro springer genast därifrån och upptäcker till sin förfäran att föräldrarna har förvandlats till grisar. Samtidigt illumineras "Staden" och alla handa figurer lösgör sig ur skuggorna och liv och rörelse uppstår. Chihiro ropar efter mamma och pappa, hon springer tillbaka mot bilen men en flod – som inte var där förut – hindrar henne. Vakna, det är en mardröm säger hon till sig själv!

Chihiro springer tillbaka och hittar åter Haku som säger att hon skall gömma sig och söka upp en viss Kamaji som arbetar i huset – som visar sig vara ett badhus – och be om anställning hos häxan Yubaba som annars förvandlar Chihiro till ett djur. Det är Yubaba som styr i badhuset. Chihiro förstår nu att hon inte drömt, att föräldrarna blivit förvandlade till grisar. Nu måste hon klara sig själv och hon letar sig fram till Kamanji, en sexar-mad, på ytan barsk men mycket vänlig äldre herre, som basar för

värmen i det stora badhuset. Han har så mycket att stå i att han behöver sina sex armar. Små spindelliknande figurer kastar in kolbitar i en stor värmepanna. Chihiro presenteras för Lin som tar med henne upp i huset till Yubaba.

Badhuset visar sig vara ett lyxigt hus i klassisk japansk stil dit olika gudar och andeväsen kommer för att vila upp sig. Chihiro tar hissen högst upp för att leta sig fram till Yubaba. Vackra urnor, talande dörrvred och automatiska dörrar och mystiska blåsande vindar för henne till Yubaba där tre hoppande, mumlande gröna skallar hälsar henne välkommen. Yubaba är en liten, äldre kvinna med gigantiskt huvud. Chihiro ber om arbete men Yubaba svarar att varför skall hon ge arbete åt en bortskämd liten flickspoling vars föräldrar betar sig som grisar? Men Chihiro får jobb och ges namnet Sen. Haku hämtar Chihiro och leder henne till hennes arbetsuppgifter som badassistent åt Lin. Haku dyker upp när Chihiro gått och lagt sig och säger åt henne att möta honom vid bron så skall han visa henne hennes föräldrar. De går till svinstiorna och Chihiro ropar på sina föräldrar: Bli inte för feta för då äter de upp er. I gröngräset sitter de sen och pratar med varandra, bland annat om hur viktigt det är att behålla sitt namn, sin identitet.

En ny arbetsdag gryr. Alla går till sina sysslor i väntan på nattens gäster. Chihiro och Lin tilldelas det stora badkaret, ett hårt jobb visar det sig. Chihiro ser ett svart tyst spöke, Kaonashi eller Ansiktslös, som hon sett förut, stå ute i regnet och bjuder det vänligt att komma in. Yubaba anar samtidigt oråd, att något speciellt närmar sig badhuset. Ansiktslös hjälper Chihiro att få en speciell tvättbricka så karet blir rent.

Det visar sig att en stinkgud närmar sig! Alla blir upprörda. Chihiro får jobbet att ta hand om den obeskrivligt smutsiga och

stinkande guden. Chihiro hittar också ett törne instucket i stinkguden och alla hjälps åt att dra ut det. En enorm mängd bråte dras ut, cyklar, bildäck, metallskrot av allehanda slag. Stinkguden ger sig av som en flygande drake. Alla andas ut.

Ansiktslös tar nu en mer aktiv del i handlingen och trollar fram guld som en groda tillika badvakt får. Därpå åter spöket upp grodan. Alla ger nu Ansiktslös fin mat mot guld i gengäld som han verkar kunna tillverka hur mycket som helst av.

Det är nu ganska så kaotiskt i badhuset. Chihiro letar efter Draken – som Chihiro instinktivt känner är Haku.

Haku, i egenskap av Draken, mår dåligt och Chihiro hjälper honom att bli fri från ett gift som äter honom inifrån. Tillsammans faller de via ventilationstrummor genom hela badhuset ner till Kamanji som i sin tur hjälper Chihiro att beskriva vägen till Yubabas tvillingsyster Zeniba. Chihiro måste åka dit för att kunna hjälpa den sjuke Haku som medvetlös stannat kvar i Kamanjis vård. Chihiro skall ta tåget till "Träskbotten", den sjätte stationen för tåget. Under tiden går Ansiktslös amok och totalt kaos råder i badhuset. Chihiro lämnas ensam med Ansiktslös som frestar med guld men Chihiro tackar nej. Chihiro talar istället vänligt med Ansiktslös som klagat på att det känner sig så ensamt. Ansiktslös spyr våldsamt efter att Chihiro givit honom ett piller. Ansiktslös jagar Chihiro ända ner till källaren samtidigt som han spyr ut alla han ätit upp, till och med grodan.

Lin följer Chihiro till spåret så att hon kan ta tåget till Zeniba, och tillsammans med Ansiktslös åker hon iväg. Under tiden vaknar Haku upp hos Kamanji och förstår att Chihiro kämpar för henne. Det är kärlekens kraft tänker Kamanji. Haku ger sig upp till Yubaba och de har en uppgörelse där Yubaba är orolig för att hennes bebis är borta, hon misstänker att Zeniba är skyldig.

Chihiro och Ansiktslös kommer fram till sin station. De får hjälp att hitta vägen till Zeniba av en hoppande lykta. Chihiro lämnar tillbaka den förtrollade sak som Yubaba använt för att behärska Haku med. Zeniba är Yubabas raka motsats, vänlig och klok och lugnet självt. De sitter och syr och virkar i brasans sken när Draken/Haku knackar på och Chihiro blir överlycklig. Chihiro följer med Draken tillbaka till badhuset, medan Ansiktslös stannat kvar hos Zeniba.

På drakens rygg på väg hem berättar Chihiro för Haku att hon har ett vagt minne av hur hon som liten ramlade ner i en flod, och att flodens namn var Kohaku – och med ens bryts förtroll-

ningen och Haku som egentligen heter Nigihayami Kohaku Nushi blir i ett slag sig själv igen. De faller tillsammans ner från himlen men lyckas till sist flyga själva och tar sig bort till bron vid badhuset. Chihiro får nu möjlighet att befria sina föräldrar från sin gristillvaro, ja, alla "grisar" befrias och återtar sina mänskliga gestalter. Chihiro tar farväl av Haku och de lovar varandra att träffas igen. Chihiro springer iväg och där vid det lilla huset som leder tillbaka till bilen står mamma och pappa och ropar efter henne, som om ingenting hänt. Var alltihop bara en dröm?

Anime och Manga

I Sverige liksom i många länder i väst, associerar vi tecknad film med film för små barn. Disney har varit mer eller mindre allena-rådande vilket bidragit till att göra barnfilm och animation till synonyma begrepp. Vilket det naturligtvis inte alls behöver vara. I alla fall inte i Japan där det finns en mycket bredare syn på genren som inom sig rymmer såväl action som science fiction, rena dramer – och barnfilm. Gemensamt för filmerna är att det i hög grad i sitt val av ämne, dramaturgi och effekter är betydligt mer inspirerade av spelfilm än vad som är fallet i vår Disney-tradition med klämmiga talande djur. "Anime" är en förkortning för animation i Japan och ordet har i väst kommit att beteckna all animerad film från Japan vilket förstås blir missvisande. Ibland förekommer även begreppet "Manga" för att beteckna japansk animation vilket ökar förvirringen. Manga är ett japanskt ord för tecknade serier vilka blivit alltmer populära i väst. Flera av dessa serier utgör förlagor till japanska animerade filmer. Hitintills har det mest rört sig om actionäventyr och halvpornografiska anime-filmer som importerats till väst.

Bland de mer framstående japanska produktions-sällskapen är Studio Ghibli som grundades vid mitten av 1980-talet av just Hayao Miyazaki, regissören till *Spirited Away*, och hans kompanjon Isao Takahata. Som en institution kan man likna dem vid Aardmans Animation i England (*Wallace and Gromit*) som också arbetar i en alldeles egen stil. Aardman har ingått ett samarbets- och distributionsavtal med amerikanska DreamWorks och Ghibli har inlett ett liknande samarbete med Disney – allt i syfte att komma in på varandras mycket luckrativa marknader. Animerad film är kolossalt dyr att producera och det gäller att hitta sätt att få tillbaka investerat kapital.

Miyazaki arbetar i klassisk animationsteknik och använder alltså minimalt med datorunderstödda bilder vilket annars blivit allt vanligare. Ett annat drag i exempelvis *Spirited Away* är att jämfört med Disney har mindre möda lagts vid karaktärernas ansikten men desto mer vid miljöer och bakgrunder. Ta exempelvis den alldeles speciella stämningen under tågresan som Chihiro gör med den ansiktslösa guden Kaonashi samt alla skuggfigurer och hängarna som gungar efter tågets rörelser. Ljudet av järnvägsbommar som klingar och försvinner sen tåget rusat förbi. Dessa är scener och bilder som aldrig skulle kunna förekomma hos Disney.

Spirited Away är full av mystiska inslag, berättelsen tar oväntade vändningar, vi ställs inför bildlösningar vi kanske inte sett förut och oförklarliga händelser, vi möter fantasifulla miljöer och figurer. Mycket av detta har sina rötter i Japansk kulturhistoria och religion, något vi i Sverige känner lite till om. Men hur stor betydelse har det för förståelsen av filmen?

- Måste man förstå allt för att kunna ta till sig och känna igen sig i berättelsen om Chihiro eller finns det teman och känslor i filmen som är allmänmänskliga, som vi kan känna igen oss i vare sig vi kommer från Tokyo eller Trollhättan, vare sig vi är unga eller gamla?

- Hur uppfattar eleverna dessa mer stämmningsfulla scener som mer handlar om inre tillstånd och inte så mycket action som för handlingen framåt, tycker de om dem?

En saga

I *Spirited Away* finner man många kopplingar till de traditionella sagorna. Ett exempel är att berättelsen är en klassisk utvecklingshistoria – om att gå ut i världen för att lära sig leva. Chihiro tvingas att övervinna sin rädsla och ge sig i kast med problem och lösa dem. Hon tvingas omvärdera sin syn på de hon träffar, hon måste lära sig att möta omgivningen med öppna sinnen utan fördomar för att överhuvudtaget klara av situationen, vilket är en viktig lärdom.

Ett urgammalt sagomotiv som gestaltas i filmen är att gå in genom en dold, hemlig port eller tunnel till den andra sidan, till en värld bortom vår egen. En värld där andra sidor hos dig själv kan få chans att visa sig.

Även bron över till badhuset fyller en sådan funktion, en sorts

förbindelselänk mellan en verklighet och en annan – för Chihiros del blir bron länken till andarnas värld. Bron kan även tolkas som en övergångsrit, när Chihiro passerar bron första gången tillsammans med Haku måste hon exempelvis hålla andan för att inte bli upptäckt. Hon ställs inför ett test hon måste klara – och det stora testet är att hon måste över bron för att bryta förtrollningen över sina föräldrar.

- Känner eleverna igen några sagoteman i filmen? Kan man finna kopplingar till andra sagor; t ex Mumindalen (Mumin är också väldigt poppis i Japan) eller *Alice i underlandet*. Hur tolkar de själva de olika sagosymbolerna?

- Fundera kring varför Chihiro, och även Haku, får nya namn när de kommer till badhuset? Även detta är ett klassiskt sago-tema, betydelsen av att behålla sin identitet. Byter man identitet om man byter namn?

- Hur tolkar man slutet? Har alltihop varit en dröm? Zeniba säger till Chihiro i filmens slutskede att: Du glömmer inte det som har hänt. Du kommer bara inte ihåg det. Vad menar hon med det? Detta kan dels syfta på Chihiros minne av att hon tidigare mött Haku när hon som barn ramlade ner i en flod, men även på hela vistelsen i badhuset. Men vi förstår ju att alltihop har hänt, för när Chihiro och hennes föräldrar kommer tillbaka till bilen inser vi att en lång tid har passerat, bilen är täckt av löv och växtlighet. Likaså ser vi hur Chihiros hårsnodd, den hon fick av Zeniba, glimmar till för en bråkdel sekund. Föräldrarna har uppenbarligen inget minne av vad som hänt, men hur är det med Chihiro? Hon tittar länge mot den nu nästan igenvuxna tunnelporten – vad tänker hon?

Kärlekens kraft

När Chihiro planerar att ge sig iväg till Zeniba för att rädda Haku undrar Lin vad det är som pågår. Kamanji svarar: Förstår du inte, det kallas kärlek. Och senare när Haku vaknar upp och får veta att Chihiro kämpar för hans liv, säger Kamanji: Det är kärlekens kraft.

När Haku, i drakens gestalt blir sjuk, tvekar inte Chihiro att försöka rädda honom. Hon känner dels att hon står i skuld till Haku då det var han som räddade henne i filmens inledning. Samtidigt bär hon ett viktigt minne om hur hon som liten föll ned i

Kohakufloden och hur det var Haku som räddade henne. Hakus förtrollning bryts när Chihiro nämner hans riktiga namn, d v s namnet på floden Kohaku, och det visar sig att Haku egentligen är en flodgud; hans namn är Nigihayami Kohaku Nushi, och Kohaku Nushi betyder just Kohakuflodens herre. Bakgrunden till detta kan man finna i japansk folketro där det finns många berättelser om kärleksaffärer mellan just flodgudar och kvinnor.

Men Chihiro är en liten hjältinga som visar stor kärlek och empati även mot andra, inte bara Haku. T ex är hon den som behandlar Ansiktslös med värdighet, hon ser och känner Ansiktslös ensamhet. Chihiro hjälper även de små krypen som bär kol hos Kamanji – de som befinner sig längst ner i hierarkin.

• Vad är det som ger Chihiro hennes styrka att vilja rädda Haku? Är det kärlekens kraft – och vad är det?

• Beskriv Chihiro – vad har hon för egenskaper? Kan man se henne som en hjältinga?

Chihiro är tveklöst en modig tjej som kämpar dels för sina föräldrar men också för att Ansiktslös ska få komma in i gemenskapen liksom hon kämpar för sin kärlek till Haku som hon vill rädda ur den förtrollning som håller honom i sitt grepp. De människor och figurer hon har att kämpa emot har alla i sin tur – visar det sig – någon orsak till att de är arga på allt och alla. Det kan vara ett törne som gör ont eller att de har det stressigt eller helt enkelt har missförstått någonting.

Det speciella med *Spirited Away* och för övrigt med japaners inställning till ondska och aggerssivitet, är att Chihiro som huvudperson hela tiden konfronterar dessa problem utan större dramatik, det är helt enkelt bara någonting som måste göras.

• Chihiro går rakt på sak när något är galet – tankarna kan gå till vår svenska Pippi Långstrump ibland – och gör det med stort mod. Tycker eleverna att de känner igen sig själva eller kompisar i hennes beteende eller är det ovanligt?

Girighet

Ansiktslös, spöket som följer Chihiro, är en karaktär som kan tolkas på många sätt. Ansiktslös frestar människorna med guld och väcker deras girighet, samtidigt som gestalten själv glupskt frossar i sig allt han erbjuds i sin omgivning. Ansiktslös gestaltar på så sätt både frestelse och girighet.

Men karaktären kan även ses som en gestaltning av ensamheten. Halvt genomskinlig tycks det i början bara vara Chihiro som ser det. Sedan när Ansiktslös trollar fram guld – då är spöket plötsligt värt något i sin omgivnings ögon, trots att han väcker skräck genom sin glupskhet, är guldets lockelse för stark för att kunna motstå.

Girighet och frosseri är även orsaken till att Chihiro hamnat i badhuset överhuvudtaget. Om hennes föräldrar hade lyssnat på Chihiro och avstått från den frestande maten, så hade de ju inte förvandlats till grisar.

Kanske kan man även tolka Stinkguden, som egentligen heter Kawa No Kami och är alla floders övergud, som en symbol över den moderna människans frosseri, överkonsumtion och miljöförstoring. När Chihiro och de andra drar ut törnen ur dess kropp väller avfallet ut över badhuset, det avfall vi människor förorenar våra floder med.

Chihiro klarar sig genom historien genom att hon inte faller för frestelser. Hon vill inte äta av maten som hennes föräldrar

hänsynslöst kastar sig över. Hon är också den enda som ser bortom det glänsande guldets som Ansiktslös frestar med, och behandlar Ansiktslös som en individ.

• Vem är Ansiktslös? Hur tolkar eleverna denna karaktär?

• Vad innebär det att vara girig? Vad är det som får Chihiro att avstå motstå frestelserna, såsom maten och guldets?

Mer filmer av Hayao Miyazaki

Filmer av Hayao Miyazaki som finns tillgängliga i Sverige via import – bland annat genom www.filmbutiken.se – är *My Neighbor Totoro*, *Castle in the Sky*, *Kiki's Delivery Service* samt Miyazakis genombrottsfilm *Princess Mononoke*.

Källor

Manga Mania, nr 3, 2003

Sight and Sound, II/2002

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

Japan 2001

Originaltitel: Sen to Chihiro no kamikakushi

Manus & regi: Hayao Miyazaki

Musik: Joe Hisaishi

Tekniska uppgifter

Längd: 125 minuter

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby Stereo SRD

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 19 september 2003

Svensk text

Distribution

Triangelfilm/Kedjan, Box 285, 201 22 Malmö Tel: 040-17 65 50, fax: 040-12 90 99 www.triangelfilm.se